

L'aprenentatge del dibuix

Lliurament 1

Dibuix artístic I, Bloc1. Departament d' Arts

Cristina Calderón Puig

La **imatge de la portada** correspon a una fotografia de l'artista [Antonio López](#), tot dibuixant una prunera al pati del seu estudi, al 1976.

Concepció, recerca, disseny, desenvolupament i publicació a càrrec de
Cristina Calderón Puig,

Barcelona, 1 de febrer de 2018.

Sobre els continguts del lliurament

Els continguts de la matèria de Dibuix artístic estan basats en diferents lectures i recerques de llibres generals dedicats, en la seva majoria, a l'aprenentatge del dibuix i de la història de l'Art. És una matèria que té com a objecte d'estudi l'expressió gràfica del pensament visual. Tant si es tracta de comunicar de manera objectiva un coneixement o una informació com si es vol expressar la sensibilitat imaginativa personal, el procés redunda en un enriquiment del bagatge imaginatiu així com en indagar, explorar, analitzar i concretar els pensaments. L'observació dels processos usats per artistes, arquitectes, dissenyadors, escenògrafs, productors audiovisuals, etc. ajuda a ampliar l'horitzó perceptiu i cognitiu del món visual en què vivim.

Dibuix artístic és una matèria de la modalitat del Batxillerat artístic, per la qual cosa, el seu temari està supeditat i configurat segons el currículum vigent publicat pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Punt de partida per a definir uns continguts que, en la mesura del possible, es faran modificacions i ampliacions fins que cristal·litzin en una obra completament nova.

Índex de continguts

L'aprenentatge del dibuix. Materials per a dibuix artístic.

L'aprenentatge del dibuix	5
Representació de la realitat: Mètodes.	8
Mètode d'observació intuïtiva	10
Mètode analític	13
Mètode constructiu	15
Mètode descriptiu	19

L'aprenentatge del dibuix

La pràctica del dibuix ha estat fonamental en la formació artística a causa de les possibilitats d'expressió gràfica i de representació de la forma. Destaca la vessant del dibuix de la realitat, ja que permet descobrir i recuperar una visió directa per damunt de les alteracions fruit de l'experiència cultural i personal dels alumnes.

Els tallers monacals, els dels artistes, les acadèmies i les escoles d'art, llocs tradicionals d'aprenentatge del dibuix i de la pintura, van anar creant diversos models de formació artística.

Els primers van entendre la formació artística com una progressiva introducció a la pràctica artesanal, ordenada per normes estrictes i tasques ben jerarquitzades. L'excel·lència en la còpia dels models era l'objectiu fonamental i es valorava especialment la resolució tècnica i pràctica.

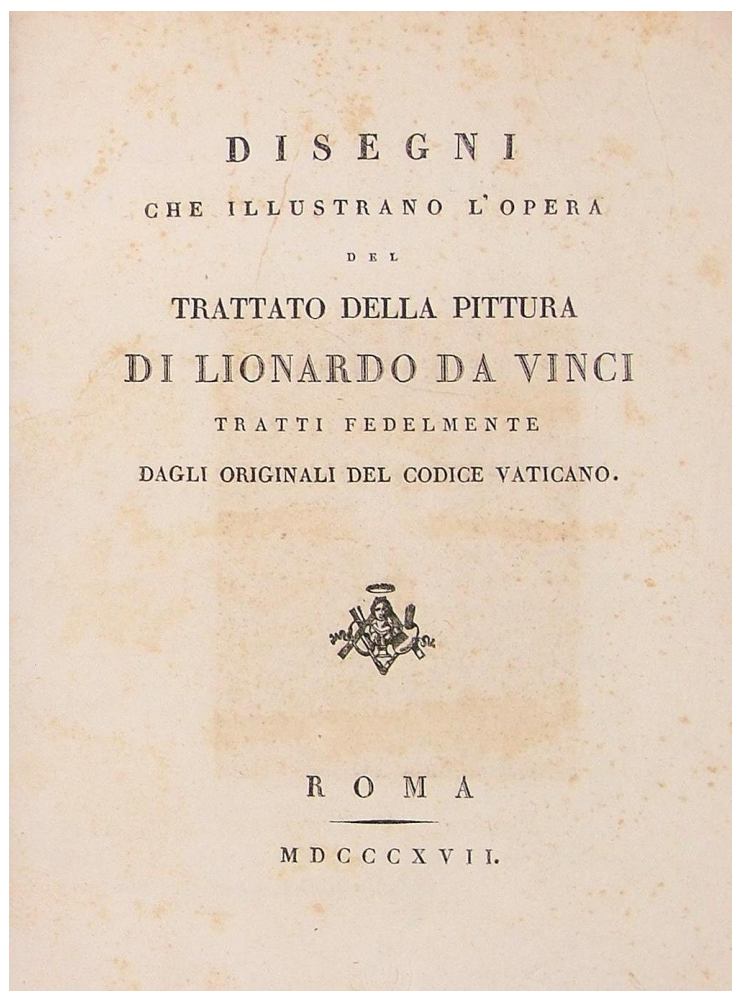

Miniatura del segle XV de Jean Miélot, representa el mateix autor treballant. CC. A wikipedia.org

En els tallers dels pintors medievals, l'escala jeràrquica d'aprenents, oficials i mestres corresponia als diferents graus de formació. Els aprenents començaven amb treballs d'ajuda i preparatoris, cada vegada intervenien en tasques pictòriques de més responsabilitat fins a arribar al mestratge.

Després del període medieval, els artistes, conscients de la necessitat de conèixer les formes de la realitat per a la seva representació, introdueixen l'estudi del dibuix del natural en l'educació dels pintors.

Els artistes del període del Renaixement van aportar noves idees en la pintura que sobrepassaven la concepció artesanal d'èpoques precedents. Transcriuen les seves recerques en tractats que recullen teories per a establir sistemes de representació de la realitat (especialment referents a la perspectiva i a la llum). L'exemple més destacat és Leonardo da Vinci (1452-1519), considera el dibuix com un medi de coneixement de la realitat. Els seus escrits, compilats en el *Libro della Pittura*, tractaven sobre l'anatomia, la perspectiva, les proporcions, la projecció de la llum, la perspectiva atmosfèrica... Són una recerca de les regles que regeixen la visió de la realitat i que cal conèixer per representar-la. Els seus escrits van tenir una gran influència en els tractadistes posteriors.

Portada d'una edició del tractat de Pintura de Leonardo da Vinci. CC. A wikipedia.org

Les acadèmies d'art van sorgir durant el Renaixement, un període en què es considera el valor científic de la pintura en tant que imitadora de la naturalesa; per aquest motiu l'artista havia de conèixer les regles que la regien (geometria, perspectiva, anatomia, proporcions..). La formació acadèmica superava allò estrictament artesanal. La còpia d'obres de grans mestres i l'aprenentatge a partir de làmines de dibuix va ser una nova manera d'aprendre a dibuixar. L'alumne tenia coneixement de les formes de la realitat gràcies a les formes artístiques que copiava. Es formava en un sistema estilístic de representació, però mancava l'experiència directa de l'observació de la realitat.

L'aprenentatge del dibuix assoleix una importància creixent en les acadèmies d'art com a mitjà d'estudi, de pensament i de projecte. A partir del Romanticisme aquest sistema acadèmic es posa en qüestió per donar pas a una formació que havia de reconèixer la individualitat de l'artista i el culte a la genialitat.

El dibuix i la pintura han mantingut el seu paper fonamental en la formació artística; actualment es mantenen mètodes educatius procedents de l'ensenyament acadèmic i d'altres que pretenen la potenciació de la personalitat creativa de l'alumnat.

El dibuix de representació té moltes utilitats en l'educació artística, d'entre les quals podem destacar:

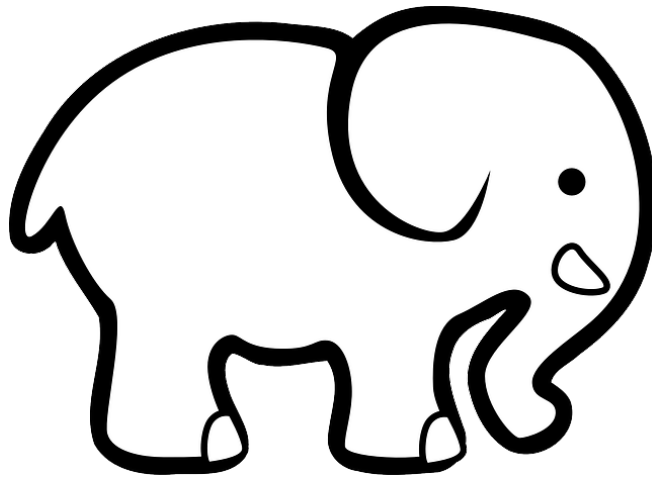
- Educa la mirada i el traç: el dibuix té un component d'habilitat, de concentració i d'automatisme entre mirada i traç.
- Introdueix els diversos sistemes de representació. El registre de les formes observades es pot fer segons diverses estratègies, estils, recursos i procediments.
- Facilita el coneixement de formes i espai, i estimula la capacitat d'observació, d'anàlisi i de pensament visual.
- Ajuda a la comprensió (observació i l'anàlisi) i a l'aprehensió (coneixement i memorització) de la forma i de l'espai.

2. Representació de la realitat: mètodes

Quan dibuixem, mobilitzem diferents mecanismes intel·lectuals i utilitzem diferents mètodes per captar l'objecte o objectes que volem representar. Cadascú de nosaltres té preferència per alguns d'aquests mecanismes, i el coneixement dels altres, i la combinació dels mateixos ens permetrà copsar millor allò que representem.

En primer lloc, el que cal és que ens predisposem per a l'observació i la mirada activa del model, evitant reproduir patrons i estereotips apresos, i observant les figures amb calma.

Compara els següents exemples:

<http://pixabay.com/es/elefante-animales-silueta-296586/>

Elefant, per Rembrandt, 1637. CC

La primera imatge representa l'objecte esquemàticament, és una imatge de fàcil lectura (en un cop d'ull sabem què és) adequada per a elements de disseny, còmic o altres llenguatges, però no es tracta d'una representació mimètica (realista) del model.

La segona imatge és una representació mimètica, on podem reconèixer l'objecte, però també observar les seves qualitats, volum, textura, proporcions, etc. Es tracta d'un dibuix o apunt del natural, realitzat amb traç ràpid i àgil, respectant les proporcions de l'animal i descrivint amb els traços el volum i la textura de la pell.

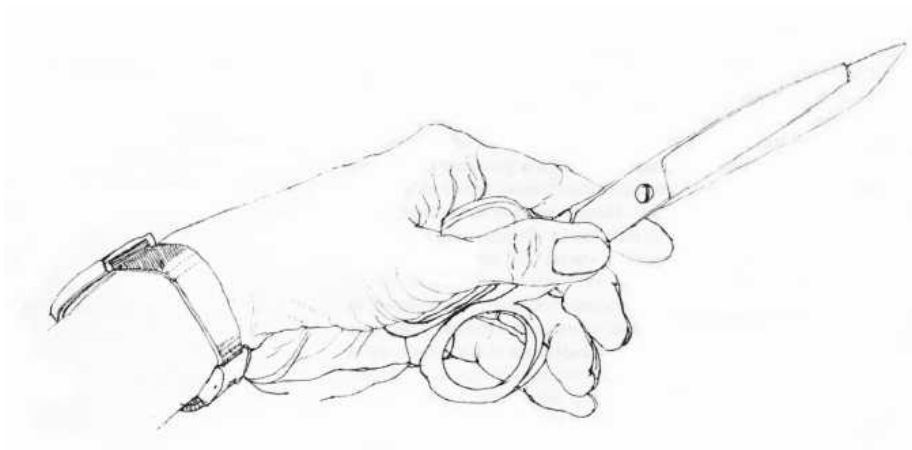
Els principals mètodes de representació que utilitzem són els següents:

- Mètode observació intuïtiva
- Mètode analític
- Mètode constructiu
- Mètode descriptiu

2.1 Mètode d' observació intuïtiva:

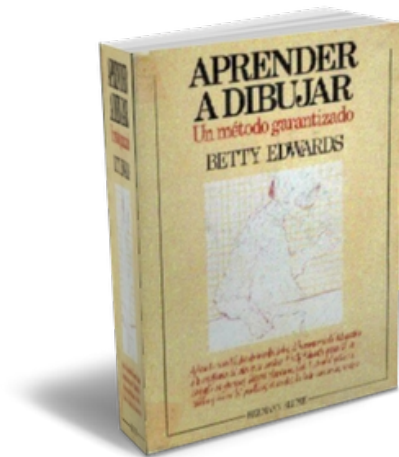
Aquest mètode correspon al dibuix basat en l'observació directa de la realitat per tal de detectar, assimilar i registrar les formes observades. Observar vol dir examinar amb atenció, adonar-se i descobrir amb la mirada; per això requereix una actitud de relaxació i de concentració. És el mètode descrit pels defensors de l'aprenentatge del dibuix com aprenentatge del treball amb el costat dret del cervell (pensament holístic, intuïtiu, creatiu...)

Crearem els dibuixos observant les línies dels seus contorns, la inclinació d'aquestes, la curvatura de les cantonades, l'espai que ha d'ocupar l'objecte en el paper, els espais en buit,...

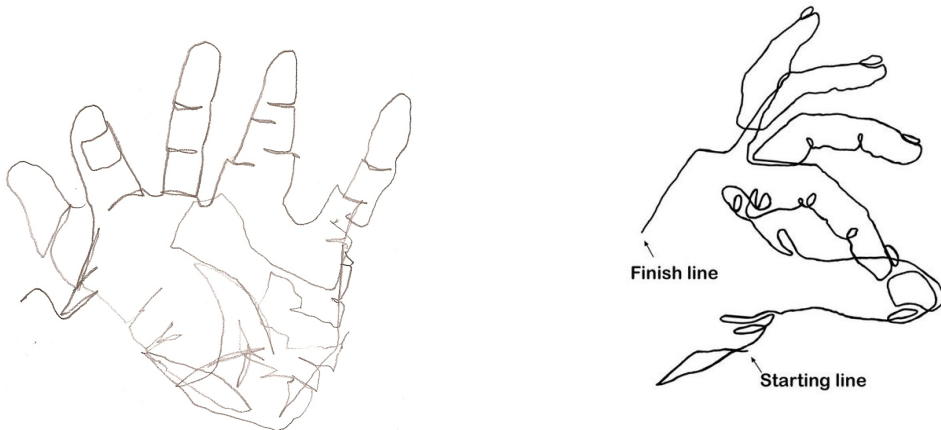
Dibuix de Pat Marovich, publicat a: eugeniousbi.tripod.com

El dibuix d'observació intuïtiva ha tingut una gran difusió gràcies a les publicacions de Betty Edwards. L'autora, interessada en els processos d'aprenentatge del dibuix, aplica les teories de Sperry sobre la dualitat en el pensament humà: per un cantó, el pensament verbal, analític, situat en l'hemisferi esquerre del cervell, i el pensament visual, perceptiu, situat en l'hemisferi dret. El seu llibre, en forma de manual pràctic, és metòdic i precís, aporta recursos metodològics per a l'aprenentatge del dibuix fonamentats en l'experiència i l'experimentació. Per a aquells alumnes que tenen una gran motivació per a aprendre i experimentar amb el dibuix, és molt i molt recomanable que proveu aquest mètode de la Betty Edwards, "[Aprende a Dibujar con el hemisferio derecho del cerebro](#)".

portada del llibre «Aprender a dibujar», Betty Edwards

Alguns exemples d'exercicis fets pels alumnes de l'autora del llibre, on es posa en pràctica el mètode d'observació intuïtiva per a la representació directa de la realitat:

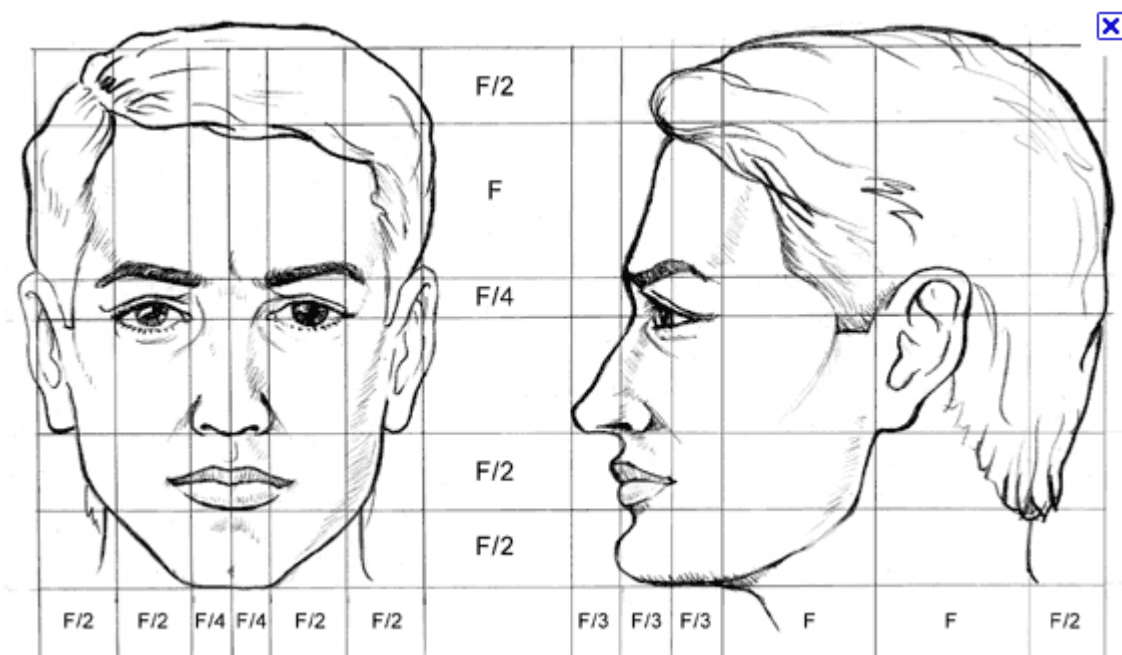
En els anteriors exemples es mostren dos exercis d'observació directa on els alumnes dibuixen sense mirar el paper, ni esborrar, i sense aixecar el llapis del full, amb una sola línia. En aquests treballs **no és tant important la versemblança amb la realitat, sinó la percepció i la representació dels petits detalls** sense caure en estereotips de dibuix apresos anteriorment.

La lectura d'aquest llibre, que ha estat repetidament editat arreu del món, és molt recomanable.

2.2 Mètode analític:

L'anàlisi requereix d'un canvi radical en el pensament i d'una distància mental respecte del dibuix o de la pintura que realitzem. El mètode d'anàlisi ens fa distingir la relació entre les parts i els elements i el conjunt que formen i articulen. Si seguim aquest mètode cerquem en la imatge relacions entre les proporcions de la figura. Alçada respecte a amplada, distància entre línies, angles...

Aquests és el mètode que s'utilitza quan s'exposa, per exemple, les proporcions del cós o del rostre humà.

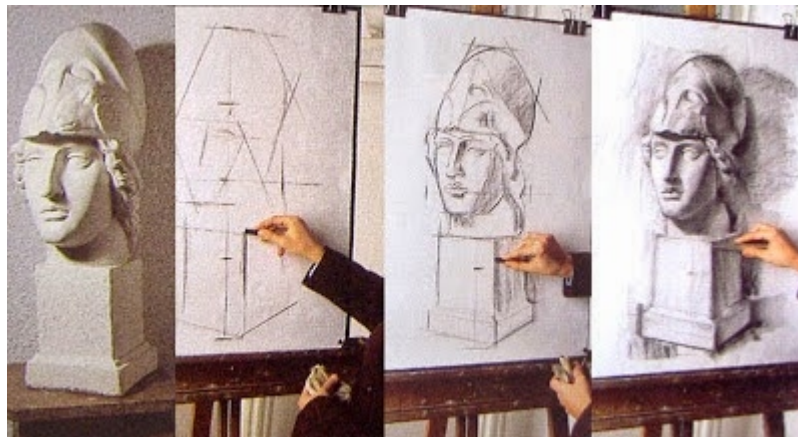

<http://iesbeatrizpoloianez.blogspot.com.es>

Els processos de dibuix que s'inicien amb encaixos de formes i registre de proporcions (previs a qualsevol observació) són un exemple de mètode analític.

Les funcions i els processos més destacats derivats del mètode analític són:

- Aconseguir una mirada distant al dibuix/pintura per tal de relacionar els elements que el configuren.
- L'anàlisi comparativa entre els elements del dibuix/pintura i els elements de la realitat.
- L'anàlisi de les formes i els colors observats.
- La mesura de proporcions i de colors.
- Establir relacions entre els elements d'un dibuix/pintura.

<http://dibart2.blogspot.com.es/>

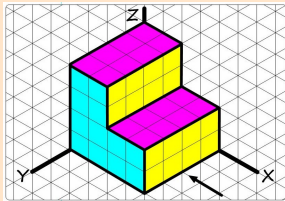
El mètode analític requereix de l'anàlisi, per tant, de la separació de un tot en les parts o elements que el formen. Des d'aquest punt de vista, es diu que per a poder comprendre quelcom es necessari esmicolar correctament cadascun dels seus components, ja que és la manera de conèixer la Naturalesa del fenomen que s'estudia, i a partir d'aquí poder fer analogies, comprendre la seva mecànica i comportament. **L'anàlisi va d'allò concret al conjunt.**

2.3 Mètode constructiu:

Consisteix a crear una nova forma o estructura complexa, inserint-la en formes més simples. En el dibuix i pintura de la realitat, construir significa crear representacions formals i configurar-les gràcies al coneixement de les formes que les componen i de les regles que regeixen els fenòmens visuals que les afecten.

Per aquest motiu, **el mètode constructiu requereix d'un coneixement consolidat de recursos com la perspectiva cònica o axonomètrica**, les projeccions de llum i ombra o bé les estructures anatòmiques del cos humà. Parteix de l'observació dels volums que inclouen la figura. Realitzarem el dibuix partint de la representació dels cossos geomètrics i figures planes en les quals l'objecte s'emmarca. És, per tant, el mètode de la perspectiva. I els principis de la perspectiva cònica ens ajudaran a representar les figures tenint en conte el punt de fuga i la distància dels objectes a l'espectador. També la perspectiva axonomètrica es ajuda a inserir objectes o volums.

Per a la representació d'objectes i volum podem emprar la perspectiva axonomètrica, pel seva funcionalitat a l'hora de representar volums. El coneixement d'aquest sistema de representació tècnica requereix un estudi específic, però ens podem apropar intuïtivament. Aquests són alguns exemples de dibuix d'objectes, en els que es fa servir el sistema axonomètric per a l'encaix i col·locació dels volums principals:

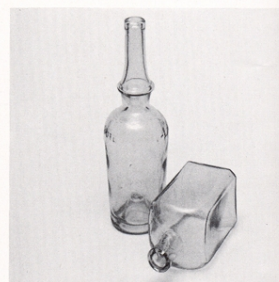
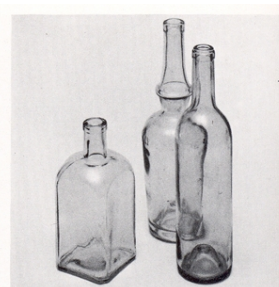
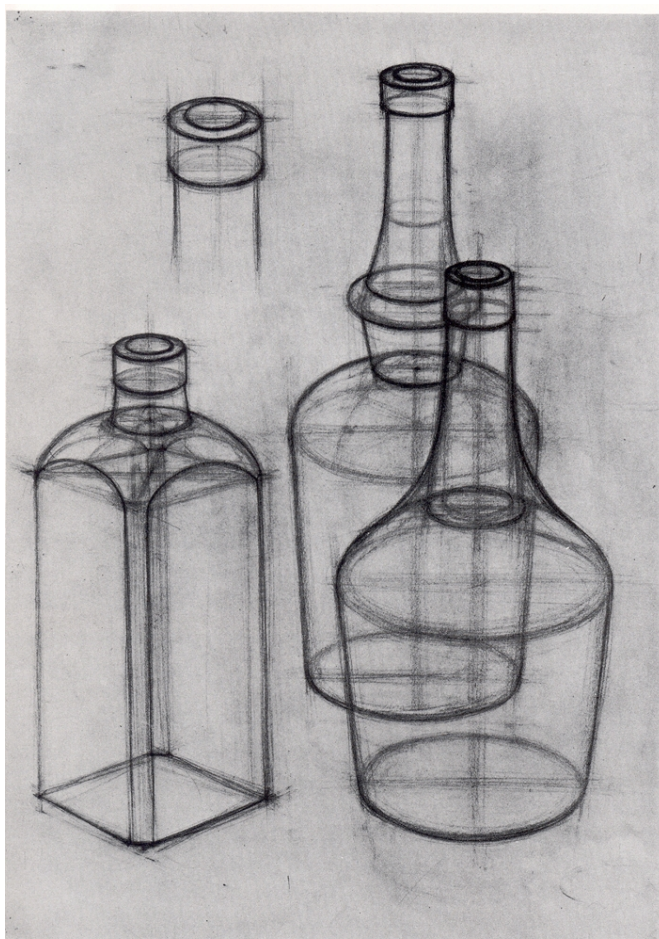
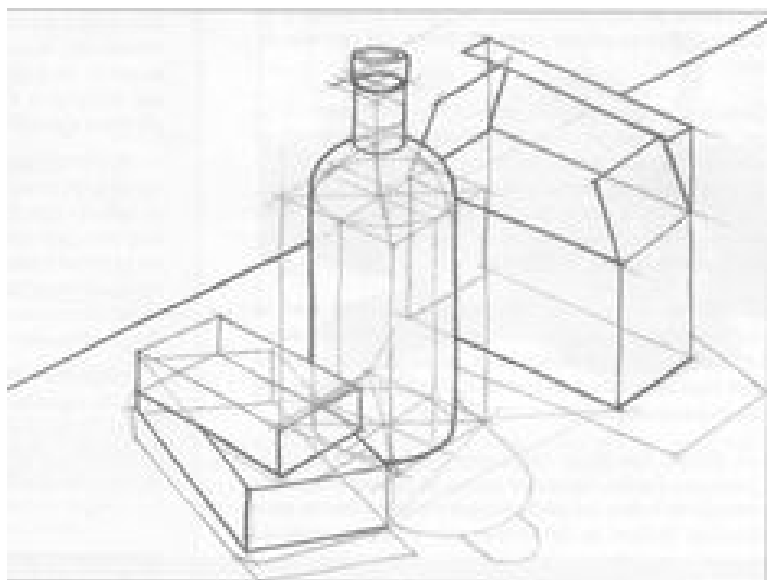
Esquema bàsic del sistema axonomètric, amb els eixos isomètrics

Aplicació intuïtiva del sistema axonomètric al Dibuix artístic:

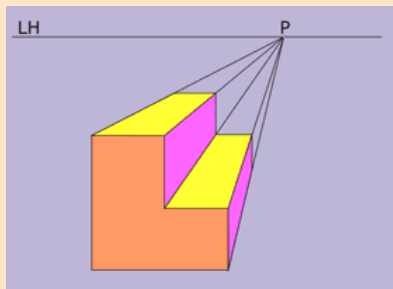

<https://www.pinterest.es/pin/300263500147246810/>

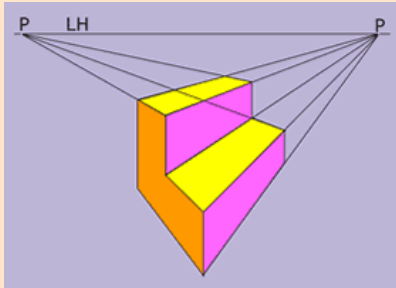
Altres exemples de mètode constructiu mitjançant el sistema axonòmetric:

<https://artesplasticasydiseno.wordpress.com>

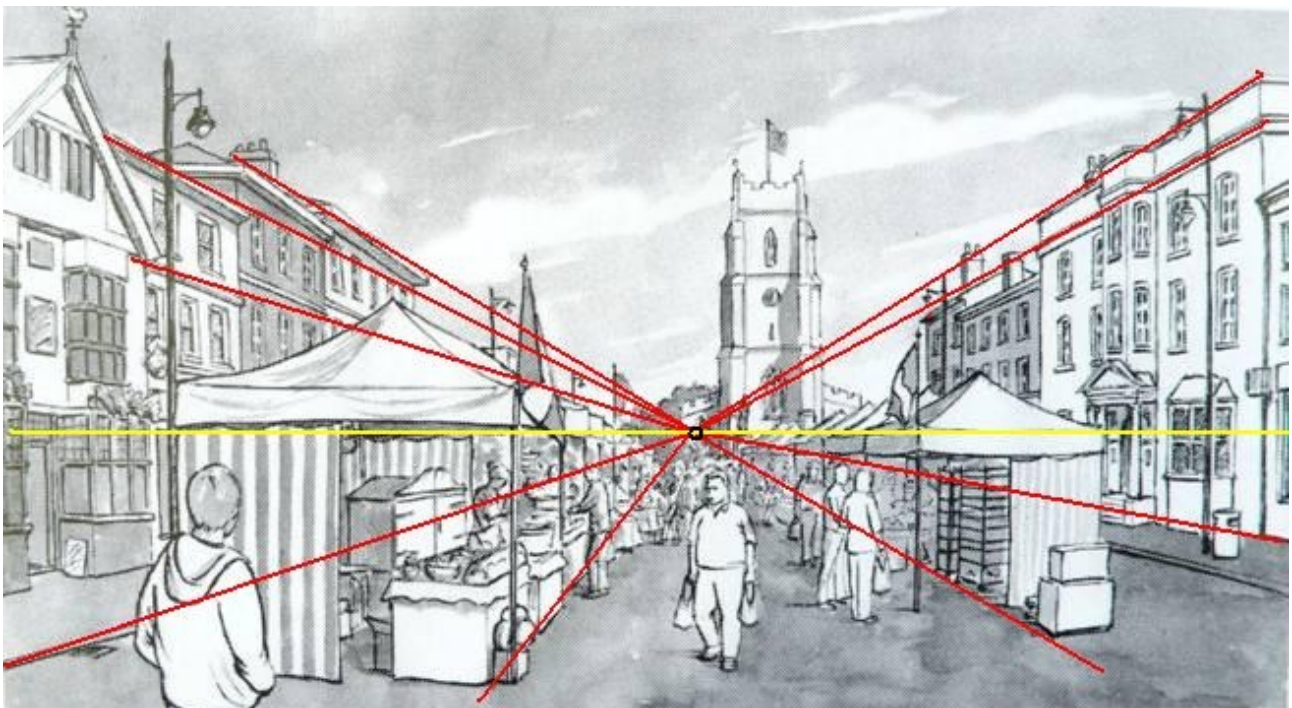

Esquema bàsic de la perspectiva cònica amb 1 punt de fuga

Esquema bàsic de la perspectiva cònica amb 2 punts de fuga

Alguns exemples de dibuix artístic amb mètode constructiu realitzats mitjançant la perspectiva cònica d'un o dos punts de fuga, més indicat per a la representació d'espais i edificis:

Dibuixos a tinta, Eli Ofir

2.4 Mètode descriptiu:

Aquest mètode concentra l'actitud a comunicar, expressar, definir, explicar o suggerir amb detall o concreció les qualitats formals i visuals d'allò que es vol representar. Ens permet situar-nos davant de les imatges que estem observant, o del paper on volem representar quelcom, decidint si la intenció del dibuix és científica o de caràcter estètic, definir la qualitat de la línia, la representació dels volums,...

Amb el mètode descriptiu, per tant es tracta d'un mètode de dibuix on l'expressivitat d'allò que volem representar és el més important.

Bust de noia. Gustav Klimt. 1890-1891.

Retrat de Françoise Gilot. Picasso.

En aquests dos dibuixos, retrats de dues noies, es cerca diferents nivells de realisme, poesia, simbolisme i representació de la realitat.

En aquest tipus d'obres, la gestualitat del traç i de l'acció es manifesta com un valor d'alt contingut expressiu. Per això, més enllà de la representació física de la realitat, es projecten aspectes més personals de l'artista: emocions, imaginacions, exageració i percepcions subjectives.

Com a conclusió, si bé és cert que hi ha persones que intuïtivament apliquen els diferents mètodes i "saben dibuixar", o en tenen facilitat, si aquest no és el nostre cas, hem de tenir clar que el dibuix es pot aprendre. Dibuixar és una ocupació no només manual i perceptiva, sinó intel·lectual i analítica, i l'aprenentatge i la pràctica dels diferents mètodes i tècniques d'observació i representació de la realitat permetran "aprendre a dibuixar" en qualsevol moment de les nostres vides. Sempre i quan estiguem predisposats a treballar i avançar en l'aprenentatge sense prejudicis.

Quan tenim el plaer de veure un professional dibuixant, sovint podem pensar que realitza el seu treball amb gran facilitat i representa el que vol sense necessitat de mètodes com els abans descrits, però això ho permet la pràctica. Qualsevol persona realitza les operacions abans comentades i, si el seu treball no requereix línies "preparatòries" és perquè totes aquestes operacions, els dibuixants experimentats, les realitzen mentalment i a mesura que concreten el seu treball. Les línies d'encaix, proporcions, relacions, contorns, hi són, encara que ja no necessitin dibuixar-les.